

БҮЛЭГ V. ТЭТГЭВРИЙН БА ӨВ ХӨРӨНГИЙН ТӨЛӨВЛӨЛТ

СЭДЭВ 15. ТЭТГЭВРИЙН ТӨЛӨВЛӨЛТ

Сэдвийг судлахын ач холбогдол, үр дүн

Энэ сэдвийг судалснаар тэтгэвэр, тэтгэврийн төлөвлөлтийн онолын мэдлэгтэй болж, тэтгэврээ төлөвлөх, тооцоолох чадварыг эзэмшинэ.

Тулгуур ойлголт

- Тэтгэврийн төлөвлөлт
- Тэтгэврийн орлого
- Нийгмийн даатгал
- Өндөр насны тэтгэвэр
- Тэтгэврийн даатгалын нэрийн данс
- Цэргийн албан хаагчдын тэтгэвэр

15.1 Тэтгэврийн төлөвлөлт, түүний ач холбогдол

Та одоо залуу байна. Юун тэтгэврийн төлөвлөлт вэ? Одоо энэ талаар ярих цаг нь мөн үү гэж бодож байж магадгүй. Энэ нь хүн бүрт тохиолддог зүйл. Залуу насанд өөрийгөө мөнх залуугаараа байх юм шиг санадаг. Тэтгэвэрт гарах нас хаа хол мэт боловч цаг завгүй ажиллаж явахад чинь хоног хугацаа нисэх мэт өнгөрч нэг л мэдэхэд тэтгэврийн насанд хүрсэн байна. Тиймээс аль болох залуу насандаа тэтгэврийн төлөвлөлт хийж эхлэх нь зүйтэй. Тэтгэврийн төлөвлөлт нь таны амьдралд тохиолдож болох гэнэтийн өөрчөлтүүдээс үл хамааран өөрийн ирээдүйгээ сайтар төлөвлөж удирдах боломжийг танд олгоно.

Манай зарим иргэд тэтгэврийн төлөвлөлт эхлэхэд арай эрт, бүр дэндүү эрт байна гэж бодон дараах алдаатай бодлыг сэтгэлдээ тээж явдаг. Үүнд:

1. Өнөөдөр би ид хийж бүтээх насандаа явна. Би одоо 20 настай. Юун 35-40 жилийн дараах тэтгэвэр ярина вэ?
2. Өнөөдөр өөрийн тэтгэвэртээ зориулж хуримтлал үүсгэхэд хэтэрхий эрт байна.
3. Тэтгэвэрт гарах хүртлээ хангалттай мөнгө хуримтлуулах хугацаа надад байна.
4. Тэтгэврийн насны хүний зарлага өндөр биш учир санаа зовоод байх зүйлгүй.
5. Нийгмийн даатгалаас тэтгэврээ тухайн үед нь авна. Тэтгэвэрт гарсны дараа нийгмийн даатгал болон нийгмийн халамжаас зохих хөнгөлөлт эдэлнэ гэх мэт.

Хүснэгт 15-1 Санхүүгийн шинжилгээ

№	Үзүүлэлтүүд		Дүн төгрөгөөр	
1.	Хөрөнгө	Мөнгөн хөрөнгө	Бэлэн мөнгө (төгрөг)	500,000
			Төгрөгийн хадгаламж	2,000,000
			Валютын хадгаламж	-
			Хадгаламжийн сертификат	-
			Бэлэн валют	-
	Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт		ЗГ-ын бонд	200,000
			Компанийн бонд	-
			Компанийн хувьцаа	1,000,000
	Амьдралын даатгал	Даатгалын үнэлгээ	5,000,000	
	Тэтгэврийн даатгал	Даатгалын үнэлгээ	5,000,000	
	Байгууллагын тэтгэврийн сан	Байгууллагын тэтгэвэр	-	
	Үндсэн хөрөнгө		Орон сууц	70,000,000
			Зуслангийн байр	-
			Тавилга эд хогшил	5,000,000
			Цуглуулга (уран зураг, түүхийн дурсгалт, эд өлгийн зүйл)	500,000
			Үнэт эдлэл	1,000,000
			Автомашин	6,000,000
Ажлын байр			-	
Бусад	Зээлийн авлага (найздаа өгсөн зээл, үндсэн зээл, хүүгийн төлбөр)	500,000		
Нийт хөрөнгийн дүн			96,700,000	
2.	Өглөг	Зээлийн өглөг	Орон сууцны зээлийн үлдэгдэл	20,000,000
			Автомашинны зээлийн үлдэгдэл	-
			Цалингийн зээлийн үлдэгдэл	1,000,000
			Бусад зээл	500,000
	Бусад өглөг		Оюутны сургалтын төлбөрийн өглөг	-
			Татварын өглөг	-
			НДШ-ийн өглөг	-
			Бусад өглөг	200,000
Нийт өглөгийн дүн			21,700,000	
Цэвэр хөрөнгийн дүн			75,000,000	

Та тэтгэврийн жилүүдээ санхүүгийн хувьд эрх чөлөөтэй, тав тухтай, аз жаргалтай, тайван амгалан байлгахыг хүсч байгаа бол тодорхой хэмжээний мөнгөн хуримтлалтай байх хэрэгтэй. Иймээс тэтгэвэрт гарсны дараа хэн нэгнээс санхүүгийн хувьд хараат амьдрахгүйн тулд яг одооноос тэтгэврийн төлөвлөлт хийж, мөнгөн хуримтлал үүсгэж эхлэх нь зүйтэй. Аль болох нас залуу байхдаа мөнгөн хуримтлал хийж эхэлбэл өөрт тань ашигтай байх болно.

Таны тэтгэврийн төлөвлөлтийн нэг хэсэг нь санхүүгийн эрх чөлөөтэй байх асуудал байхад нөгөө талд нь урт хугацааны зорилгууд байх хэрэгтэй. Тэтгэврийн төлөвлөлтөө хийж эхлэхийн өмнөхөн та өөрийн санхүүгийн байдалдаа шинжилгээ хийхийг оролдоод үз. Өөрийн цэвэр хөрөнгийн дүнг гарга. Өөрийн цэвэр хөрөнгийг гаргахдаа нийт хөрөнгийн дүнгээс өглөгөө хасна. Үүнийг хүснэгт 15-1-д жишээгээр харууллаа.

Тухайн хүний тэтгэвэрт гарах нас дөхөх тусам цэвэр хөрөнгийн дүн нь өсч байвал сайн байдаг. Иймд өөрийн санхүүгийн байдалдаа тогтмол хяналт тавьж, тооцож сурах нь чухал. Тэтгэврийн жилүүдэд зардлын бүтэц, хэмжээнд өөрчлөлт гардаг тул санхүүгийн хувьд эрх чөлөөтэй амьдрахад хичнээн хэмжээний мөнгө хэрэгтэй болохоо тооцох нь чухал. Тухайлбал, амралт, зугаалгад зарцуулах зардал, тээврийн зардал, хувцасны зардал тус тус буурч, харин эсрэгээр эрүүл мэнд, асаргаа, сувилалд зарцуулах зардал ихэвчлэн өсдөг.

Тэтгэврийн төлөвлөлтөө хийхийн тулд одооноос эхлэн хувийн санхүүгээ төлөвлөх хэрэгтэй. Үүний тулд дараах алхмуудыг хийх шаардлагатай. Үүнд:

1. **Тэтгэврийн төлөвлөлт хийж эхэлж буй үеийн санхүүгийн нөхцөл байдлаа үнэлнэ.** Хувийн болон гэр бүлийн санхүүгийн тайлангаа гаргах замаар хувийн болон өрхийн орлого, зарлагаа тооцож үзэх хэрэгтэй. Мөнгөө зарцуулах төлөвлөгөө гаргах, олсон орлого, гаргасан зардлаа залхууралгүйгээр нэг бүрчлэн бичиж хөтлөх хэрэгтэй. НӨАТ-ын E-barimt хөтөлж байгаа үед хувийн болон өрхийн зардлын хуваарилалт ямар байгааг харах замаар дүгнэлт хийх нь зөв. Ирээдүйд орлогоо нэмэгдүүлэхийн тулд мэргэжил боловсролоо хэрхэн дээшлүүлэх талаар бодит тооцоолол хийж үзэх нь чухал.
2. **Өөрийн өмнөө тавьж буй зорилгоо зөв тодорхойлох нь зүйтэй.** Жишээ нь, ирэх 5 жилд орон сууцны урьдчилгаа төлбөрт зарцуулах хангалттай хэмжээний хуримтлалтай болно, 5 жилийн дараа орон сууцны зээлд хамрагдан өөрийн гэсэн орон сууцтай, машинтай болно, Гуч хүртлээ мэргэжил боловсролоо дээшлүүлнэ, гэр бүлтэй болно, хуримаа хийнэ, хүүхэдтэй болно, байгууллагадаа чухал мэргэжилтэн нь болно, өөрийн

ажлын байртай болно, сонирхолдоо түшиглэн өөрийн гэсэн бизнестэй болно, магистр, докторын зэрэг хамгаална, мэргэшсэн нягтлан бодогч болно, тавин таван нас хүрээд тэтгэвэрт гарахдаа 60 сая төгрөгийн хадгаламжтай болно гэх мэт олон зорилго тавьж болно.

3. **Өөрийн зорилгыг биелүүлэх төлөвлөгөө боловсруулна.** Ямар санхүүгийн байгууллагад ямар төрлийн хадгаламж байршуулах, ямар хөрөнгө оруулалт хийх, ямар компанийн хувьцаа худалдах авах, хэмнэлтийг ямар үед хийх, өдрийн орлого, зарлагаа тэмдэглэн хөтөлж занших, 7 хоног, сараар нь хэрхэн тооцоолж үзэх, гарцаагүй хэрэгцээ, хүсэл хоёрыг ялгаж сурах гэх мэт. Бусдын эдэлж хэрэглэж, өмсөж зүүж байгааг та дуурайх албагүй. Бусдыг дуурайж та тамхи татах хэрэггүй. Тамхи бол хэрэгцээ биш.
4. **Гаргасан төлөвлөгөөгөө амьдралд хэрэгжүүлнэ.** Өмнөө тавьсан зорилгодоо хүрэхийн тулд өөрөө өөртөө үнэнч байх, ямар ч бэрхшээлийн өмнө гуйвалтгүй тууштай байх чадвар эзэмших нь чухал. Мөнгөө хэмнэж хуримтлал үүсгэх, хуримтлалыг хэвшил болгох хэрэгтэй. Та өөрөө болон таны ойр дотны хүмүүсээс хэн нэгэн нь гэнэт өвдөх, яаралтай мөнгөний хэрэгцээ гарах үед та мөнгөн хадгаламж, хуримтлал хийсэн нь ямар ач холбогдолтой зүйл байсныг ойлгох болно. Онцын шаардлагагүй бол банкнаас эсвэл хэн нэгнээс мөнгө зээлэхээс аль болох зайлсхийх нь зүйтэй. Гарцаагүй тохиолдолд сайтар тооцоо хийсний эцэст зээл авах шийдвэрээ гаргах нь зөв. Зээл авсан хүн зээлийн үндсэн төлбөрөөс гадна зээлийн хүү төлнө. Хэрвээ та зээлийн гэрээнд заасан хугацаанд төлбөрөө хийж чадахгүйд хүрвэл хугацаа хэтэрсэн хоног тутамд нь тодорхой хэмжээний алданги, торгууль төлөх болно. Зээл бол сэтгэлийн хөөрлөөр авдаг зүйл биш юм.
5. **Төлөвлөгөөнийхөө биелэлтэд хяналт тавьж, тодотгол хийнэ.** Таны боловсруулсан төлөвлөгөөнд танаас хамаарах болон үл хамаарах шалтгаанаас олон янзын бэрхшээл, саад тулгарч биелэгдэх боломжгүй болсны улмаас зайлшгүй тодотгол хийх шаардлага гарч болно. Аливаа нэг бэрхшээлээс болж зорилгоосоо ухарч болохгүйг санах хэрэгтэй. Таны амьдрал бол зөвхөн таны амьдрал. Өөр хэн нэгэнд найдаж хэрэггүй. Үргэлж хэн нэгэн танд туслахыг, бэлэг, мөнгө өгөхийг хүлээж суулгүйгээр өөртөө найдаж амьдарч сур. Мөн хүн бүрд өөрийн гэсэн амьдрал байдаг. Хэн нэгэн таны төлөө бүхнээ зориулах албагүй гэдгийг энд хэлье.

Тэтгэврийн төлөвлөлт нь мөнгийг зөв удирдах, мөнгийг хэрхэн яаж олох, түүнийгээ зөв зүйтэй захиран зарцуулах, хадгалах, өсгөж аривуулах талаар илүү ухаалаг шийдвэр гаргаж ажиллахыг танаас шаардана. Тэтгэврийн

төлөвлөлт хийснээр өөрийн санхүүгийн байдлаа үндэслэлтэй хянах боломжтой болно. Санхүүгийн аливаа эрсдэлээс сэргийлнэ. Санхүүгийн хувьд хэн нэгнээс хараат байдал багасна. Ирээдүйдээ итгэх итгэл нэмэгдэж, өөдрөг сайхан амьдрах болно.

15.2 Тэтгэврийнхээ орлогоор амьдрах нь

Энэ сэдвийг гүнзгийрүүлэн судлахын тулд эхлээд нийгмийн даатгалын талаар ойлгох нь чухал. Нийгмийн даатгалын төрлөөс бид тэтгэврийн даатгалын тухай онцлон ярилцах болно.

Иргэн болон ААНБ, төрөөс зохих журмын дагуу шимтгэл төлж, нийгмийн даатгалын сан бүрдүүлэх, даатгуулагч өндөр наслах, хөдөлмөрийн чадвараа алдах, өвчлөх, ажилгүй болоход өөрт нь, тэрчлэн даатгуулагч нас барахад түүний асрамжид байсан хүмүүст хууль тогтоомжид заасан тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөр өгөх агуулга бүхий нийгэм эдийн засгийн арга хэмжээг нийгмийн даатгал гэж хэлнэ.

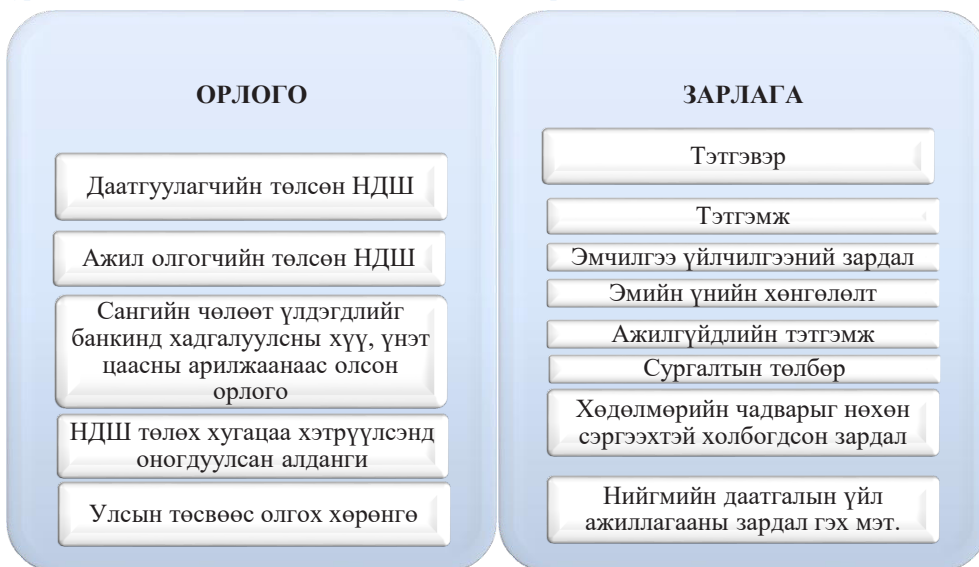
***Нийгмийн даатгал:** Даатгуулагч өндөр наслах, өвдөх, ажилгүй болох зэргээр орлого олох боломжгүй болсон үед нь орлогоор хангах зорилго бүхий төрөөс хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ.*

Нийгмийн даатгал нь 5 төрөлтэй бөгөөд төрөл тус бүр бие даасан сантай байна. (Зураг 15-1-ийг харна уу). Нийгмийн даатгал нь бусад даатгалын адил заавал ба сайн дураар даатгуулах гэсэн хэлбэртэй байна.

Зураг 15-1 Нийгмийн даатгалын төрөл ба сан

Зураг 15-2 Нийгмийн даатгалын сангийн орлого, зарлага

Нийгмийн даатгалын сан нь орлого, зарлага гэсэн хоёр талтай. Нийгмийн даатгалын сангийн орлого, зарлагын бүтцийг Зураг 15-2-т харуулав.

Хүснэгт 15-2 Нийгмийн даатгалд заавал даатгуулахад төлөх НДШ-ийн хувь хэмжээ

№	Нийгмийн даатгалын төрөл	Ажил олгогчийн хөдөлмөрийн хөлс түүнтэй адилтгах орлогоос (%)	Даатгуулагчийн хөдөлмөрийн хөлс түүнтэй адилтгах орлогоос (%)
1.	Тэтгэврийн даатгалын сан	7.0	7.0
2.	Тэтгэмжийн даатгалын сан	0.8	0.8
3.	Эрүүл мэндийн даатгалын сан	2.0	2.0
4.	ҮОМШӨ-ний даатгалын сан	1.0, 2.0, 3.0	-
5.	Ажилгүйдлийн даатгалын сан	0.2	0.2
Нийт дүн		11.0, 12.0, 13.0	10

Байгууллагатай хөдөлмөрийн гэрээгээр ажиллаж байгаа иргэд нийгмийн даатгалд заавал даатгуулна. Даатгуулагчийн төлөх НДШ-ийн хэмжээ нь тухайн даатгуулагчийн сарын цалин түүнтэй адилтгах орлогоос 10%, ажил олгогчийн хувьд 11-13% байна.

Нийгмийн даатгалд сайн дураар даатгуулахад иргэн сарын орлогоо өөрөө тодорхойлох бөгөөд түүнээсээ 12 хувиар тооцож НДШ төлнө. Одоо мөрдөгдөж буй хуулиар нийгмийн даатгалд сайн дураар даатгуулагч иргэн жилд эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэлд 46080 төгрөг төлөх ба

ажилгүйдлийн даатгалын шимтгэлийг төлдөггүй. Оюутнууд сайн дураараа НДШ төлж болох бөгөөд жилдээ 23040 төгрөг төлнө.

Хүснэгт 15-3 Нийгмийн даатгалд сайн дураар даатгуулахад төлөх НДШ-ийн хувь хэмжээ

№	Нийгмийн даатгалын төрөл	Төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээ (%)
1.	Тэтгэврийн даатгалын сан	10.0
2.	Тэтгэмжийн даатгалын сан	1.0
3.	ҮОМШӨ-ний даатгалын сан	1.0
Нийт дүн		12.0

ТАНЫ МЭДЛЭГТ

2015 оны эцсийн байдлаар Монгол Улсын хэмжээгээр нийт тэтгэвэр авагчдын 69.3 хувь нь өндөр насны тэтгэвэр авагчид байсан. Эдгээр хүмүүст нийт олгосон тэтгэврийн 72.4 хувь нь ногдож байна. Өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад өндөр насны тэтгэвэр авагчдын тоо 9.6 хувиар өсчээ.

Эх сурвалж: Монгол Улсын Статистикийн эмхэтгэл, 2015

15.3 Өндөр насны тэтгэврийн тухай ойлголт

Өндөр насны тэтгэвэр:

Өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох болзол хангаж, тэтгэвэр тогтоолгосон даатгуулагчид тэтгэврийн даатгалын сангаас сар бүр олгож буй мөнгөн хөрөнгө.

Өндөр насны тэтгэвэр нь тэтгэврийн даатгалд даатгуулсан тэтгэвэр тогтоох насны болон шимтгэл төлөх хугацааны болзол хангасан иргэнд хөдөлмөрийн хөлсний орлогоос нь тодорхой хувь хэмжээгээр тооцож, тэтгэврийн даатгалын сангаас насан туршид нь амьжиргааны эх үүсвэр болгон сар бүр олгогдоно.

Тэтгэвэр нь дараах онцлогтой. Үүнд:

1. Амьжиргааны үндсэн эх үүсвэр;
2. Насан туршид нь олгогддог.

Өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох эрх. Нийтдээ 20-иос доошгүй жил тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлсөн 60 нас хүрсэн эрэгтэй, 55 нас хүрсэн эмэгтэй өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгон авах эрхтэй. Мөн төрүүлсэн болон 3 хүртэл настайд нь үрчлэн авсан 4 түүнээс дээш хүүхдийг 6 настай болтол өсгөсөн эх 20-иос доошгүй жил тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлж, 50 нас хүрсэн бол өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгон авах эрхтэй.

Газрын дор болон хөдөлмөрийн хортой, хүнд, халуун нөхцөлд ажилласан даатгуулагч дор дурдсан нөхцөлийг хангасан бол өндөр насны тэтгэврийг тогтоолгон авах эрхтэй. Үүнд:

- ✓ Нийтдээ 20-иос доошгүй жил үүнээс 10-аас доошгүй жил нь газрын дор ажиллаж, тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлсөн эрэгтэй 55 нас хүрсэн бол⁷⁰;
- ✓ Нийтдээ 20-иос доошгүй жил үүнээс 10-аас доошгүй жил нь хөдөлмөрийн хортой, халуун нөхцөлд ажиллаж тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлсөн эрэгтэй 55 нас хүрсэн бол, мөн түүнчлэн нийтдээ 20-иос доошгүй жил үүнээс 7 жил 6 сараас доошгүй хугацаагаар мөн нөхцөлд ажиллаж, тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлсөн эмэгтэй 50 нас хүрсэн бол⁷¹;

Тэтгэврийн насанд хүрээгүй боловч шимтгэл төлөх хугацааг хангаад цаашид тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлөхөө зогсоосон байхад түүний уг насанд хүрээд өндөр насны тэтгэврээ тогтоолгон авах эрх нь хадаглагдана.

Тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг 10-20 жил хүртэл төлсөн 60 нас хүрсэн эрэгтэй, 55 нас хүрсэн эмэгтэй шимтгэл төлсөн нийт хугацаандаа ногдох өндөр насны тэтгэврийг хувь тэнцүүлэн тогтоолгож авах эрхтэй⁷².

Мэргэжлийн урлагийн байгууллагад ажиллаж буй уран бүтээлчдийн өндөр насны тэтгэвэр хэвийн, газрын дор болон хөдөлмөрийн хортой, хүнд, халуун нөхцөлд ажилласан даатгуулагчдыг бодвол онцлогтой тогтоогддог. Үүнд:

Урлагийн тэтгэвэр. Сонгодог болон мэргэжлийн урлагийн байгууллагад гоцлол дуучин, бүжигчин, агаарын болон хэрэглээний гимнастик, акробат, тэнцвэр, уран нугаралт, хүнд жингийн үзүүлбэрийн жүжигчин, зэрлэг араатан, ан амьтан сургагч, тоглуулагч, хөөмийчин, найрал хөгжимчний үлээвэр хөгжимчнөөр 20-иос доошгүй жил ажилласан эсвэл нийтдээ 25-аас доошгүй жил ажилласны дотор 15-аас доошгүй жилийг нь уг мэргэжлээр ажиллаж, тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлсөн даатгуулагч өөрөө хүсвэл нас харгалзахгүйгээр өндөр насны тэтгэвэр авах эрхтэй. Сонгодог, мэргэжлийн урлагийн байгууллагуудад дараах байгууллагууд орно. Үүнд:

1. Дуурь бүжгийн эрдмийн театр;

⁷⁰ Монгол Улсын хууль, (1994). Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай, 4.3.1-р заалт

⁷¹ Монгол Улсын хууль, (1994). Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай, 4.3.2-р заалт

⁷² Монгол Улсын хууль, (1994). Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай, 4.5-р заалт

2. Улсын драмын эрдмийн театр;
3. Монголын үндэсний дуу бүжгийн чуулга;
4. Үндэсний дуу бүжгийн “Түмэн эх” чуулга;
5. Бүх цэргийн дуу бүжгийн чуулга;
6. Хилийн цэргийн дуу бүжгийн чуулга;
7. Улсын филарамони;
8. Улсын цирк;
9. Төмөр замчдын дуу бүжгийн чуулга;
10. Аймгуудын хөгжимт драмын театр гэх мэт.

Өндөр насны тэтгэвэр тогтоох зарчим. Өндөр насны тэтгэвэр тогтоолт нь өөрийн гэсэн зарчимтай. Үүнд:

1. Өндөр насны тэтгэврийг насан туршид нь олгох;
2. Ажилласан жилийн болзол хангасан байх;
3. Иргэдийн тэтгэвэр тогтоох насанд хүрсэн байхыг шаардах;
4. Өнгөрсөн хөдөлмөрийн үйл ажиллагаанаас хамааралтайгаар тодорхой авч байсан хөдөлмөрийн хөлс, орлогын сарын дунджаас зохих хувь хэмжээгээр бодож тогтоодог.

Өндөр насны тэтгэврийн хэмжээ, нэмэгдэл. Өндөр насны тэтгэвэр нь үндсэн болон нэмэгдэл тэтгэвэр байна. Өндөр насны тэтгэвэр тогтоох болзол, нөхцөлийг хангасан даатгуулагчийн өндөр насны бүрэн тэтгэврийг НДШ төлсөн сарын дундаж хөдөлмөрийн хөлс түүнтэй адилтгах орлогын 45 хувиар тогтооно. Тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг 20-иос илүү жил төлсөн жил тутамд нь өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгосон хөдөлмөрийн хөлс түүнтэй адилтгах орлогын 1,5 хувиар нэмэгдэл олгоно. Тахир дутуугийн тэтгэвэр авч байгаад өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгосон даатгуулагчийн тэтгэврийг хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан жил тутамд 1 хувиар бодож нэмэгдүүлнэ.

Тэтгэврийн хэмжээг тухайн даатгуулагчийн тэтгэврээ бодуулахаар сонгосон сүүлийн 10 жилийн дараалсан 5 жилийн сарын дундаж цалингаас бодно. Даатгуулагчийн тэтгэвэр тогтоолгох сарын хөдөлмөрийн хөлсний дээд хэмжээ нь тухайн үеийн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10 дахин нэмэгдүүлж тооцсонтой тэнцүү байна. Жишээ нь, хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ 192000 төгрөг гэвэл даатгуулагчийн тэтгэвэр тогтоолгох сарын хөдөлмөрийн хөлсний дээд хэмжээ нь 1,920,000 төгрөг байна гэсэн үг. Хэрвээ хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ 240,000 төгрөг болвол тэтгэвэр бодох сарын дундаж цалингийн дээд хэмжээ нь 2,400,000 төгрөг болно гэсэн үг юм.

Өндөр насны тэтгэвэр авч буй иргэн тэтгэвэр тогтоолгосноос хойш шимтгэл төлж ажилласан бол нийт ажилласан хугацаагаар тэтгэврийг өөрчлөн нэмэгдэл олгоно.

Өндөр насны тэтгэвэр авч буй иргэн тэтгэвэр тогтоолгосноос хойш ажиллаж байгаа бол цалин түүнтэй адилтгах орлогоосоо дараах шимтгэлийг төлнө. Үүнд:

1. Тэтгэврийн даатгалын шимтгэл 7%;
2. Тэтгэмжийн даатгалын шимтгэл 0.8%.

Өөрөөр хэлбэл, өндөр насны тэтгэвэр авч буй иргэн тэтгэвэр тогтоолгосноос хойш ажиллаж байгаа бол цалин түүнтэй адилтгах орлогоосоо нийтдээ 7.8 хувийн шимтгэл төлнө гэсэн үг юм. Өндөр насны тэтгэврийн хэмжээ нь тухайн даатгуулагчийн тэтгэврээ бодуулахаар сонгосон сүүлийн 10 жилийн дараалсан 5 жилийн сарын дундаж цалингийн хэмжээ, нийт ажилласан жил ямар байгаагаас шууд хамаарна.

Өндөр насны тэтгэвэр бодох журам. Өндөр насны тэтгэвэр нь дотроо:

1. Өндөр насны бүрэн тэтгэвэр
2. Өндөр насны хувь тэнцүүлсэн тэтгэвэр гэж байна.

Хэрвээ та тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг 20 жил ба түүнээс дээш жил төлсөн 60 нас хүрсэн эрэгтэй, 55 нас хүрсэн эмэгтэй бол өндөр насны бүрэн тэтгэврийг тогтоолгож авах эрхтэй. Харин тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг 10-20 жил хүртэл төлсөн 60 нас хүрсэн эрэгтэй, 55 нас хүрсэн эмэгтэй шимтгэл төлсөн нийт хугацаандаа ногдох өндөр насны тэтгэврийг хувь тэнцүүлэн тогтоолгож авах эрхтэй. 2016 оны байдлаар өндөр насны бүрэн тэтгэврийн доод хэмжээ нь 251,000 төгрөг, хувь тэнцүүлсэн тэтгэврийн доод хэмжээ нь 216,000 төгрөг байна.

Өндөр насны бүрэн тэтгэврийг дараах томъёогоор тооцно. Үүнд:

$$T = Sa \times [P + 1.5 \times (V - 20)]$$

Энд:

T - Өндөр насны бүрэн тэтгэврийн хэмжээ

Sa – Даатгуулагчийн тэтгэвэр бодуулахаар сонгосон сүүлийн 10 жилийн дараалсан 5 жилийн сарын дундаж цалин

P – 20 жил шимтгэл төлсөн даатгуулагчийн тэтгэвэр бодох хувь

1.5 – 20-иос илүү жил ажилласны нэмэгдэл

V - Шимтгэл төлсөн нийт жил

20 - Өндөр насны бүрэн тэтгэвэр тогтоох болзолт жил

Жишээ нь, даатгуулагч А нийтдээ 39 жил ажиллаж 60 нас хүрээд тэтгэвэртээ гарах хүсэлт гаргасан. Сарын дундаж цалин 1,920,000 төгрөг гэвэл өндөр насны тэтгэврийн хэмжээг бодож үзье. Үүнд:

$$T = Sa \times [P + 1.5\% \times (V - 20)]$$

$$T = 1,920,000 \times [45\% + 1.5\% \times (39 - 20)] = 1,411,200 \text{ төгрөг}$$

Даатгуулагч А-д өндөр насны бүрэн тэтгэвэрт сард 1,411,200 төгрөг тогтоож олгоно.

Жишээ нь, даатгуулагч С нийтдээ 20 жил ажиллаж 55 нас хүрээд тэтгэвэртээ гарах хүсэлт гаргасан. Сарын дундаж цалин 400,000 төгрөг гэвэл өндөр насны тэтгэврийн хэмжээг бодож үзье. Үүнд:

$$T = Sa \times [P + 1.5\% \times (V - 20)]$$

$$T = 400,000 \times [45\% + 1.5\% \times (20 - 20)] = 180,000 \text{ төгрөг}$$

Даатгуулагч С-д өндөр насны бүрэн тэтгэвэрт сард 180,000 төгрөг олгохоор байгаа боловч энэ нь тухайн үеийн бүрэн тэтгэврийн доод хэмжээ болох 251,000 төгрөгнөөс бага дүнтэй байгаа тул 251,000 төгрөгийн тэтгэврийг олгох болно.

Өндөр насны хувь тэнцүүлсэн тэтгэврийг дараах томъёогоор тооцно. Үүнд:

$$T = (Sa \times C_m \times P) / 240$$

Энд:

T – Өндөр насны хувь тэнцүүлсэн тэтгэврийн хэмжээ

Sa – Сарын дундаж цалин

C_m – Шимтгэл төлсөн сарын тоо

P – 20 жил шимтгэл төлсөн даатгуулагчийн тэтгэвэр бодох хувь

240 – Шимтгэл төлбөл зохих нийт сарын тоо

Жишээ нь, даатгуулагч А нийтдээ 19 жил ажиллаж 55 нас хүрээд тэтгэвэртээ гарах хүсэлт гаргасан. Сарын дундаж цалин 800,000 төгрөг гэвэл өндөр насны тэтгэврийн хэмжээг бодож үзье. Үүнд:

$$T = (Sa \times C_m \times P) / 240$$

$$T = (800,000 \times 228 \times 45\%) / 240 = 342,000 \text{ төгрөг}$$

Даатгуулагч А-д өндөр насны хувь тэнцүүлсэн тэтгэвэрт сард 342,000 төгрөг тогтоож олгоно.

Жишээ нь, даатгуулагч С нийтдээ 10 жил ажиллаж 55 нас хүрээд тэтгэвэртээ гарах хүсэлт гаргасан. Сарын дундаж цалин 500,000 төгрөг гэвэл өндөр насны тэтгэврийн хэмжээг бодож үзье. Үүнд:

$$T = (Sa \times C_m \times P) / 240$$

$$T = (500000 \times 120 \times 45\%) / 240 = 112,500 \text{ төгрөг}$$

Даатгуулагч С-д өндөр насны хувь тэнцүүлсэн тэтгэвэрт сард 112,500 төгрөг олгохоор байна. Энэ нь тухайн үеийн хувь тэнцүүлсэн тэтгэврийн доод хэмжээ болох 216,000 төгрөгнөөс бага дүнтэй байгаа тул 216,000 төгрөгийн тэтгэврийг олгох болно.

Өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгоход бүрдүүлэх материал

Өндөр насны тэтгэвэр авах гэж буй иргэд өндөр насны тэтгэвэрт гарахаасаа 1-2 сарын өмнө өөрсдийн харьяа дүүргийнхээ “Нийгмийн даатгалын хэлтэс” дээр очиж, өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгоход бүрдүүлэх материалын талаар мэргэжлийн хүнээс нь зөвлөгөө авч, материалаа үнэн зөв бүрдүүлэх нь хугацаандаа тэтгэврээ авах боломжийг бүрдүүлнэ. Өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгоход бүрдүүлэх материалд дараах зүйлүүд орно. Үүнд:

- Хүсэлт өргөдөл;
- Даатгуулагчийн 1995 оноос өмнө ажиллаж байсан хугацааны хөдөлмөрийн дэвтэр;
- Даатгуулагчийн нийгмийн даатгал (НД)-ын дэвтэр;
- Даатгуулагчийн шимтгэл төлж ажилласан сүүлийн 10 жилийн дараалсан 5 жилийн хөдөлмөрийн хөлсний тодорхойлолт;
- Шаардлагатай бол 1995 оноос өмнө ажиллаж байсан хугацааны үндсэн байгууллагын тушаалын хуулбар;
- Цэргийн батлах, архивын лавлагаа;
- Даатгуулагчийн ажилласан хугацааг сэргээн тогтоосон шүүхийн шийдвэр;
- Хүүхдийн төрсний гэрчилгээний эх хуулбар;
- Зураг 2 хувь (3x4);
- Иргэний үнэмлэх;
- Оршин сууж буй хорооны тодорхойлолт гэх мэт.

Өндөр насны тэтгэврийн талаар мэдвэл зохих зүйлүүд:

1. Та эмэгтэй бол 55 нас, эрэгтэй бол 60 нас хүрээд харьяа дүүргийн Нийгмийн халамжийн газраас нийтийн тээврээр үнэгүй зорчих хөнгөлөлтийн картаа авах эрхтэй болно.

2. Өндөр насны тэтгэвэр авч буй иргэн нас барвал оршуулгын тэтгэмж болох 1 сая төгрөгийг ар гэрт нь олгоно.
3. Төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгийн үед 3 жил цэргийн алба хаасан хүнийг улсад 3 жил ажилласанд тооцно.
4. Төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгийн үед Техник мэргэжлийн сургуульд сурч байсан хугацааг ажилласан жилд тооцно.
5. Иргэн сард 1 удаа эрүүл мэндийн даатгалын сангийн зардлаар 55,000 төгрөгийн шинжилгээ хийлгэх эрхтэй.
6. Өндөр настан жилд нэг удаа ахмадын сувилалд, ахмадын амралтад тус тус 50%-ийн хөнгөлөлттэй үнээр сувилуулах, амрах эрхтэй.
7. Эрүүл мэндийн даатгалаас хөнгөлөлттэй үнээр эм авна.
8. Алдар цолтой ахмадууд тусламж авна.
9. Алдарт эхийн одонтой ээжүүд нийгмийн халамжийн үйлчилгээ, хөнгөлөлтийн зардлаас тусламж авна.
10. Ахмад настныг асарч буй иргэн мөнгөн тэтгэмж авна.
11. Та сургуулиа төгсөөд ажилд орж ажил олгогчтойгоо хөдөлмөрийн гэрээ байгуулах болон ажлаас халагдах үедээ тухайн байгууллагын удирдлагаас гаргасан ажилд авах болон ажлаас халах, чөлөөлөх тухай тушаалыг нийгмийн даатгалын дэвтэр дээрээ бичигдсэн эсэхийг нь хянах, тушаалынх нь нэг хувийг хувилж авахад илүүдэхгүй. Хожим нь тэтгэвэр тогтоолгох үед хэрэг болно.
12. Төрийн байгууллагын албан хаагчид, эрүүл мэнд, боловсролын салбарт ажиллагсад, цэргийн албан хаагчид тэтгэвэрт гарахдаа нэг удаагийн тэтгэмж авдаг.

Өөр бидний гарцаагүй мэдэж байх зүйлийн нэг нь Тэтгэврийн даатгалын нэрийн данс юм.

15.3 Тэтгэврийн даатгалын нэрийн дансны тухай

1999 оны 7-р сард “Тэтгэврийн даатгалын нэрийн дансны тухай” хууль гарсан. Тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн нэрийн данс гэдэг нь тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлж байгаа иргэн бүрийн нэр дээр нийгмийн даатгалын байгууллага данс нээж, уг дансанд даатгуулагчийн цалин хөлс, орлого, түүнээс ямар хэмжээний шимтгэл хэдийд төлсөн болон уг шимтгэлд ногдуулсан хүү, хуримтлалын ашиг зэргийг бүртгэх замаар даатгуулагчийг өөрийнх нь ирээдүйд авах тэтгэвэртэй холбогдсон бүхий л мэдээллээр хангах арга хэрэгслийг хэлнэ.

Тэтгэврийн даатгалын нэрийн дансны онцлог нь даатгуулагчийн ирээдүйд авах тэтгэвэр нь түүний ажиллах хугацаандаа авч байсан цалин дээр биш, харин түүний төлсөн шимтгэл дээр үндэслэдэгт оршино.

Тэтгэврийн даатгалын нэрийн данснаас өндөр насны тэтгэврийг тооцохдоо: Нэрийн дансны орлого, даатгуулагчийн тэтгэвэр авах дундаж хугацааг харгалзан дараах томъёогоор бодно. Үүнд:

$$T = X/K/12$$

Энд:

T - Сарын тэтгэврийн хэмжээ

X - Нэрийн дансны нийт орлого

K - Тэтгэвэр авах дундаж хугацааны илэрхийлэл

Одоогоор тэтгэврийн даатгалын нэрийн данснаас өндөр насны тэтгэвэр бодогдож эхлээгүй байна. Хойшид тэтгэврийн даатгалын нэрийн данснаас өндөр насны тэтгэвэр бодогдож эхлэхэд анхаарах зүйлийн нэг нь НДШ хэлбэрээр уг дансанд байршуулсан мөнгөний хэмжээ юм. Өөрөөр хэлбэл нэрийн дансанд байгаа мөнгөний хэмжээнээс таны авах тэтгэврийн хэмжээ хамаарна гэсэн үг.

15.4 Цэргийн албан хаагчдын тэтгэврийн тухай ойлголт

Хэрвээ та цэргийн албан хаагч болох гэж байгаа бол өндөр настай болсон хойноо цэрэгт алба хаасны тэтгэвэр авах болно. Цэргийн алба хаасны тэтгэвэр нь энгийн иргэдийн өндөр насны тэтгэврээс ялгаатай. Үүнд:

Цэргийн албан хаагч гэж хэн вэ? Цэргийн албан хаагчид зэвсэгт хүчин, хилийн цэрэг, тагнуулын байгууллага, цагдаа, шүүхийн шинжилгээний газар, авилгатай тэмцэх газар, онцгой байдал, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын байлдагчаасаа генерал хүртэлх албан хаагчид, дайчилгааны цугларалтанд оролцож байгаа цэргийн үүрэгтэн, цэрэг, цагдаагийн сургуулийн сонсогчид тус тус орно.

Цэргийн алба хаасны тэтгэвэр. Цэргийн алба хаасны тэтгэврийг цэрэгт алба хаасан хугацаанаас нь хамаарч бүрэн болон хувь тэнцүүлсэн тэтгэврийг олгодог. Цэргийн албан хаагч нь нас харгалзахгүйгээр цэргийн алба хаасны тэтгэврийг авах эрхтэй. Үүнд:

- 25-аас доошгүй жил алба хаасан эрэгтэй;
- 20-иос доошгүй жил алба хаасан эмэгтэй;

- Байлдааны нисдэг тэрэгний нисэгчээр 23-аас доошгүй жил цэргийн алба хаасан, байлдааны тийрэлтэт сөнөөгч онгоцны жинхэнэ нисэгчээр 20-иос доошгүй жил цэргийн алба хаасан даатгуулагч.

Хувь тэнцүүлсэн тэтгэвэр. 10-аас доошгүй жил цэргийн алба хаасан цэргийн албан хаагч нь дор дурдсан шалтгаанаар халагдсан бол цэргийн алба хаах насны хязгаарт хүрээд цэргийн алба хаасны тэтгэврийг хувь тэнцүүлэн тогтоолгон авах эрхтэй. Үүнд:

- Орон тоо зохион байгуулалтын өөрчлөлтөөр;
- Биеийн эрүүл мэндээр;
- Цэргийн алба хаах нас хэтэрсэн.

Цэргийн алба хаасны тэтгэврийн хэмжээ, нэмэгдэл. Цэргийн алба хаасны тэтгэврийг тэтгэвэр тогтоолгогчийн сарын дундаж цалин хөлсний 80 хувиар тогтооно. 20-иос илүү алба хаасан жил тутамд тэтгэвэр тогтоолгосон сарын дундаж цалин хөлсний 1.5 хувиар тэтгэврийн нэмэгдэл олгоно.

Цэргийн алба хаасны тэтгэвэр тогтоолгосон боловч 12 сараас доошгүй хугацаанд хөдөлмөр эрхэлж, НДШ төлсөн тэтгэвэр авагч хүсэлтээ гаргасан тохиолдолд тэтгэврийн хэмжээг анхны тэтгэвэр тогтоолгосон дундаж цалингаас бодож тэтгэврийг өөрчлөн тогтооно. Өөрөөр хэлбэл, тэтгэврийн нэмэгдэл авна гэсэн үг юм. Цэргийн албан хаагч нь нас харгалзахгүй тэтгэвэрт гарна. Энгийн газар ажиллаж байсан иргэн цэргийн албан хаагч болсон бол энгийн газар ажилласан 1 жилийг цэргийн албанд 6 сар алба хаасанд тооцох ба цэргийн албанд ажиллаж байсан албан хаагч энгийн газар шилжин ажилласан бол цэргийн албанд ажилласан 1 жилийг энгийн газарт 1 жил 6 сар ажилласанд тооцож, тэтгэврээ аль өндөр гарснаар тогтоолгож болно.

Бид тэтгэврийг хэрхэн тооцдог талаар авч үзлээ. Одоо тэтгэврийн төлөвлөлтийн дараагийн хэсэг болох тэтгэвэрт гарсны дараах үеийн төсөв, зардлаа тооцоолох талаар авч үзье. Тэтгэвэрт гарсны дараа таны авч байгаа тэтгэвэр санхүүгийн хэрэгцээг тань бүрэн хангаж чадахгүй байгаа бол хөнгөн өөрт таарсан ажил хийх замаар орлогоо нэмэгдүүлж болно. Зарим нэг хөрөнгө, үнэт зүйлээ зарж орлогын эх үүсвэр болгож болох юм. Жишээ нь, хадгаламжаасаа зарцуулах, даатгалаас нөхөн төлбөр авах гэх мэт. Өнөөдөр амьдрал дээр 100 % тэтгэврээрээ сайхан амьдарч байгаа хүн тэр бүр олон байдаггүй. Тэтгэвэр авагчдын ихэнх нь баталгаат доод тэтгэвэр авдаг бөгөөд энэ нь амьдралын хэрэгцээг бүрэн хангаж чаддаггүй байна.

Тэтгэврийн орлого нь амьдралд нь хүрэлцээгүйгээс зарим хүмүүс тэтгэвэрт гарсны дараа цагийн ажил хийдэг. Энэ нь дараах ач холбогдолтой. Үүнд:

1. Би нийгэмдээ, хүмүүст хэрэгтэй хүний нэгэн гэдгээ мэдрэх;
2. Хамт олонтой байх, хүмүүсийн дунд байх;
3. Өөрийн үнэ цэнийн үнэлэмжийг мэдрэх;
4. Сэтгэл санаа өөдрөг байх, ганцаардахгүй байх;
5. Эрүүл мэнд сайжрах, байнгын хөдөлгөөнд байх;
6. Байгууллага дээр ахмад, дунд, залуу үеийн төлөөлөл байх хэрэгтэй. Ахмад ажилтнуудаас суралцах зүйл залуучуудын хувьд маш их байдаг.
7. Тэд залуу халаагаа бэлдэхэд сэтгэл гарган ажиллаж чаддаг.
8. Хоёргүй сэтгэлээр ажилдаа хандаж, хариуцлагатай байж чаддаг.
9. Тэтгэврийн орлогоо нэмэгдүүлэх улмаар санхүүгийн хувьд эрх чөлөөтэй амьдрахад нь дэмжлэг болох гэх мэт.

Тэтгэврийн насандаа хуримтлуулсан хадгаламжаараа амьдарч болохгүй юу? гэсэн асуултыг зарим хүн тавьдаг. Энэ асуултад хариу өгөх зорилгоор манай улсын иргэдийн нийт хадгаламжийн хэмжээ ямар байгааг авч үзэхэд 2015 оны эцсийн байдлаар өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 5359833,7 сая төгрөг буюу 2.5 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Энэ нь Улаанбаатар хотын хувьд нийт хадгаламжийн 78.9 хувь нь ногдож байна. Иргэд нь хамгийн их хадгаламжтай бүс нутаг нь Хангайн бүс байна. Хангайн бүсэд Архангай, Баянхонгор, Булган, Орхон, Өвөрхангай, Хөвсгөл аймгууд ордог.

ТАНЫ МЭДЛЭГТ

2016 оны эхний хагасын байдлаар манай арилжааны банкуудад хадгаламжийн данс эзэмшигчдийн нийт тоо 5319158 байдаг бөгөөд үүний 5270774 болон 130 гаруй мянган хуулийн этгээд 20 хүртэлх сая төгрөгийн хадгаламжтай гэсэн тоог Сангийн яамнаас гаргажээ. Харин 40167 нь 20-100 хүртэлх сая төгрөгийн хадгаламж эзэмшиж байдаг. 100 саяас дээш төгрөгийн хадгаламжтай 8217 иргэн, 1885 хуулийн этгээд байдаг аж. Өөрөөр хэлбэл, 100 саяас дээш хадгаламжтай иргэн нийт данс эзэмшигчийн 0.15 хувийг эзэлж байгаа юм.

Эх сурвалж: www.montsame.mn

Тэтгэврийн насандаа хуримтлуулсан хадгаламжаараа амьдрахтай холбоотой дараах асуудлууд гардаг. Үүнд:

- Хүн хүний хадгаламжид байршуулсан мөнгөний хэмжээ харилцан адилгүй, тэтгэврийн насанд хүртлээ ихэнх иргэд мөнгө хуримтлуулж чадаагүй байдаг.
- Иргэдийн дундаж наслалт харилцан адилгүй.

- Хөрөнгөө өвлүүлэх боломжтой эсэх, өвлүүлэх хөрөнгө байгаа эсэх нь харилцан адилгүй.
- Харин зарим иргэд нь тэтгэврээсээ гадна хадгаламжийн хүүг орлогын эх үүсвэр болгодог зэрэг олон хувилбар, асуудлууд харагддаг.

Амьдралынхаа эцсийн мөчийг хүртэл санхүүгийн хувьд эрх чөлөөтэй, сэтгэл амар, сайхан амьдрахын тулд эртнээс тэтгэврийн төлөвлөлтөө сайтар хийж төлөвлөх нь чухал. Хэмнэлт гаргаж хуримтлал хийж хэвших нь хамгийн зөв шийдвэр байх болно.

Сэдвийн дүгнэлт

Өндөр насны тэтгэвэр бол тэтгэвэр авагч хүний амьжиргааны үндсэн эх үүсвэр. Өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгосноос хойш насан туршид нь олгодог.

Тэтгэврийн хэмжээ даатгуулагчийн тэтгэвэр бодуулахаар сонгосон сүүлийн 10 жилийн дараалсан 5 жилийн сарын дундаж цалингийн хэмжээ, ажилласан жилээс шууд хамаарна. 2016 оны байдлаар, өндөр насны бүрэн тэтгэврийн доод хэмжээ нь 251,000 төгрөг, хувь тэнцүүлсэн тэтгэврийн доод хэмжээ нь 216,000 төгрөг байна.

Тэтгэврийн даатгалын нэрийн дансны онцлог бол даатгуулагчийн ирээдүйд авах тэтгэвэр нь түүний ажиллах хугацаандаа авч байсан цалин дээр биш, харин түүний төлсөн шимтгэл дээр үндэслэдэгт оршино.

Цэргийн албан хаагчдын авах тэтгэврийн хэмжээ энгийн иргэдийн тэтгэврийг бодвол өндөр байдаг.

Амьдралынхаа эцсийн мөчийг хүртэл санхүүгийн хувьд эрх чөлөөтэй, сэтгэл амар, сайхан амьдрахын тулд эртнээс тэтгэврийн төлөвлөлт хийх нь чухал.

Бататгах асуултууд

1. Тэтгэврийн төлөвлөлтийн ач холбогдлыг дэлгэрүүлэн ярилцана уу.
2. Тэтгэврийн тооцооллыг яаж хийх вэ?
3. Өндөр насны тэтгэвэр авагчид мэдвэл зохих зүйлүүдэд юу юу орох вэ?